

De Kamerleden leven op een andere planeet

Wat te doen tegen overdadige bonussen en overdreven marktwerking? Twee prominente publicisten geven de weifelende politiek gratis advies.

Hervormingen: de betekenis van dat woord die ik nog heb geleerd was: (progressieve) veranderingen in de structuur van de maatschappij. De sociaal-democraten waren de stroming die altijd de mond vol had van hervormingen. Anders dan communisten of anarchisten waren zij geen voorstander van revolutie, maar van sociale hervormingen. Het ging dan, om slechts één voorbeeld te noemen, om het uitbreiden van de bevoegdheid van de ondernemingsraad om zo de werknemers meer zeggenschap te geven over het reilen en zeilen van het bedrijfsleven.

De laatste tien, vijftien jaar is de betekenis van de term 'hervormingen' echter verschoven op een manier die me altijd is blijven verwonderen. Voortaan stond 'hervormingen' voor maatregelen die moesten leiden tot structurele bezuiniging op de overheidsuitgaven, bijvoorbeeld hervorming van de WAO, de WW, of, recent, van de AOW. Het waren de partijen van centrum-rechts die de mond vol hadden van noodzakelijke hervormingen en de sociaal-democraten en hun nog linksere broeders en zusters in het defensief drukten met de be-

schuldiging dat die daar de moed niet toe hadden.

Nadat een jaar geleden de kredietcrisis in volle hevigheid was uitgebroken, door winststreven verblinde banken door de overheid gered moesten worden en er niettemin ook nog een diepe algemene economische crisis volgde, was ik er vrij zeker van dat er een abrupt einde zou komen aan die rare betekenisverschuiving van het begrip 'hervorming'. Het kon nu toch echt niemand meer ontgaan dat het geen goed idee was geweest om het kapitalisme (de vrije markteconomie) ongeremd z'n gang te laten gaan? Als er iets toe was aan een grondige hervorming, dan wel de bankensector. En was het niet hoog tijd om een eind te maken aan de bewieroking van de marktwerking op voorheen publieke terreinen?

Maar de veronderstelling dat er onvermijdelijk een nieuwe consensus zou ontstaan over de noodzaak om staat en markt weer meer in evenwicht te brengen (klinkt simpel, maar zou veel hervormingen vereisen), is wreed gelogenstraft. Neem de jongste Algemene Beschouwingen van de Tweede Kamer: het ging weer alleen maar over bezuinigingen op de overheidsuitgaven, waarbij het enige punt in de - hoog oplopende - discussie was of dat meteen moest gebeuren of dat we nog een jaartje zouden wachten tot de crisis over het hoogtepunt heen was en ondertussen vast de mogelijkheden in kaart brengen. Ik heb, echt waar, met m'n ogen zitten knippen. Om te beginnen verklaren economen unisono dat bezuinigen in deze crisis het domste is wat je kunt

doen, en dat geluid zou toch zelfs tot de VVD van Mark Rutte moeten zijn doorgedrongen. En bovendien is het terugdringen van het overheidstekort tegen de tijd dat de economie weer is opgekrabbeld wel een punt van aandacht, maar gezien de puinhoop die banken en speculanten hebben veroorzaakt niet de eerste of enige prioriteit. Leven de Kamerleden op

Als er iets toe is aan hervorming, dan is het de banksector

een andere planeet? Of ben ik gek geworden?

Het doornemen van twee recent verschenen boeken, *Niemand regeert*, van Marc Chavannes en *De Wij Economie* van Willem Vermeend heeft me op dat laatste punt kunnen geruststellen. Ook de politiek columnist van *NRC Handelsblad* en de hoogleraar fiscaal recht (tevens bestuurslid van de werkgeversorganisatie VNO-NCW) maken zich zorgen over de doorgeschoten marktwerking en bepleiten maatregelen tegen de even schaafteloze als riskante bonuscultuur onder topbankiers. Vermeend oppert zelfs voorzichtig de mogelijkheid van een tijdelijke - volledige nationalisatie van het bankwezen om de banken financieel gezond te maken en te zorgen dat ze weer kredieten gaan verlenen tegen normale voorwaarden en

tarieven. Allesbehalve eenvoudig uiteraard, want om effectief te zijn zou zo'n maatregel minstens in heel Europa moeten worden doorgevoerd, maar voorwaar wel een prikkelend punt voor de politieke discussie.

Chavannes analyseert in *Niemand regeert* scherp en overtuigend hoe de privatiseringsgolven vanaf de jaren negentig ook de geloofwaardigheid van de politiek nadelig hebben beïnvloed. De auteur is, het zij ten overvloede opgemerkt, geen marxist of voorstander van een almachtige staat. 'De markt is prachtig', aldus Chavannes, 'voor concurrerende producten. Maar niet voor ziekzijn, politiek, onderwijs, waterbeheer, ruimtelijke ordening, voedselveiligheid'. Of voor openbaar vervoer. Chavannes: 'De verzelfstandiging van de NS is altijd een illusie geweest. Ik kan niet kiezen vandaag met de SNCF (het Franse spoorbedrijf; red.) naar Leeuwarden te reizen.' En de privatisering van de elektriciteitsvoorziening heeft tot gevolg dat de Nederlandse overheid haar invloed op het energiebeleid uit handen heeft gegeven, eerst aan Essent en Nuon, die vervolgens door respectievelijk een Duits en een Zweeds elektriciteitsbedrijf zijn opgekocht.

Ook Vermeend zet vraagtekens bij wat hij 'marktfundamentalisme' noemt, het geloof dat markten perfect werden en dat economie en bevolking dus het meeste gebaat zijn bij een kleine overheid, lage belastingen en zo min mogelijk ingrijpen in of toezicht op de markt. Zijn voorstel om 'een gedegen en diepgaand onderzoek in te stellen naar de effecten

van marktwerking waarbij in ieder geval naast doelmatigheid en doeltreffendheid ook een prominente plaats moet worden ingeruimd voor kwaliteit en de belevingswereld van werknemers en klanten (...)', is een grote stap vooruit. Al doet Vermeends huiver voor het in ideologisch vaarwater geraken van deze discussie mij wat technocratisch aan: de keuze voor meer of minder marktwerking lijkt me bij uitstek een politieke.

Wat zijn de gevolgen van het onder Ronald Reagan en Margaret Thatcher gelanceerde en onder Paars daarna vol ijver in Nederland toegepaste marktfundamentalisme voor de politiek? Chavannes: 'Onze overheid beeerde de laatste tien, vijftien jaar dat de markt alles beter kon. De overheid geloofde niet meer in de overheid.' Met als effect dat ook onder de bevolking het vertrouwen slonk 'in de bekwaamheid en betrouwbaarheid van overheid en democratische politiek'.

Is er wat te doen aan deze democratische vertrouwenscrisis? Chavannes pleit voor politieke hervormingen: gekozen burgemeester, gekozen minister-president, veel meer openheid ('Het is niet voor niets dat de Grote Opbouwwerker in het Witte Huis begon met meer openheid af te kondigen.') en kiezers die de volksvertegenwoordigers op de vingers blijven kijken, ook in jaren dat er geen verkiezingen zijn. Beide auteurs willen dat de overheid in een groene toekomst investeert. Allemaal goede ideeën. Minstens zo belangrijk lijkt mij dat de politiek ophoudt zich te laten gijzelen door een doorgedraaide populist ('kopvoddentak') en zich bezig gaat houden met de vragen die door de economische crisis acuut zijn geworden: wat te doen met bonussen, banken en hedgefonds, waar en hoe draaien we overbodige privatiseringen terug, hoe bereiken we een moderne sociale markteconomie?

Als die kwesties onderwerp van politiek debat en controversie worden (en nogmaals: het is onbegrijpelijk dat dat niet al lang het geval is), kan er hopelijk ook een begin worden gemaakt met een politieke hergroepering waarbij progressief en conservatief herkenbaar tegenover elkaar komen te staan. Zodat er eindelijk weer wat te kiezen valt.

Anet Bleich

★★★★★

Marc Chavannes: Niemand regeert – De privatisering van de Nederlandse politiek.

NRC Boeken; 264 pagina's; € 19,90. ISBN 978 90 79985 06 7.

★★★★★

Willem Vermeend: De Wij Economie – De opkomst van de wij economie en de ondergang van de ik economie.

Lebowski; 384 pagina's; € 19,90. ISBN 978 90 488 0229 6.



De beurs in Amsterdam.

Foto ANP